

Catherine D. Carmichael

## RODOVITNOST CERKNIŠKEGA JEZERA

V svoji knjigi *Ecstasies* piše Carlo Ginzburg o "fragmentarnih pričevanjih, ločenih v času in prostoru, ki ponovno kažejo na razsežnost kulturnega sloja, ki smo ga poskušali razkriti". Ginzburg misli na elemente verovanj o rodovitnosti, na primer tiste, ki so povezani z amnionom ali notranjo ovojnico zarodka in z nočnimi bitkami z zemlji silami, ki odločajo o pridelku prihodnjega leta. V zgodnji moderni dobi so tovrstna verovanja obstajala po vsej Srednji in Vzhodni Evropi. Videti je, da podobna verovanja povezujejo geografsko različne skupine, kot so furlanski *benandanti*, južnoslovanski *krstniki* in livonski volkodlaci.

Pričujoči članek obravnava različne poglede na pokrajinski fenomen Cerkniškega jezera v luči Ginzburgovih razmišljanj o vzgibih verovanj o rodovitnosti v ljudski kulturi zgodnje moderne dobe. Članek nas tudi seznani z dodatnimi empiričnimi podatki k "fragmentarnim pričevanjem". Cerkniško jezero leži na apneniškem Krasu, približno na pol poti med Trstom in Ljubljano. Cerkniško jezero je presihajoče jezero in se napolni v tistih obdobjih, ko dvig vodne ravni povzroči, da podtalnica in voda podzemskih studencev privre skozi apnenično jezersko dno. Kasnejše zmanjševanje pronicanja in podtalnih tokov povzroča, da voda skozi luknje odteka iz jezer. V različnih obdobjih leta, kar je odvisno od vremenskih razmer na tem območju, je bazen lahko skoraj popolnoma suh, v celoti napolnjen z vodo, ali pa v nekem vmesnem stanju. V prvih poletnih mesecih je v jezeru ponavadi le malo stoječe vode, ki jo obkrožajo zaplate trsja. V avgustu kmetje zemljo, ki ni pod vodo pokosijo in to kislavo travo uporabijo za steljo in krmo živine. Jeseni, ko iz gorskih potokov in rek priteka deževnica, najmočnejše poplavlja jugozahodni del Cerkniškega polja. Severozahodni deli polja, ki v zgodovinskih časih niso poplavljeni, so zelo rodovitni<sup>1</sup>. Ko poskušamo pojasniti kulturno zgodovino tega področja, je posebno pomembna prav ta razlika z okoliškim apneniškim Krasom.

Cerkniško jezero je bilo na zemljevidih zgodnje moderne dobe upodobljeno kot veliko večja in bolj nenavadna geografska oblika, kot je v resnici. Zemljevid Wolfganga Laziusa iz leta 1573 prikazuje "Cyrckniczersee" v zelo pretiranem merilu (glej sliko 1). Zemljevid tega področja, ki ga je v sedemnajstem stoletju izdelal Jan Jansson, prikazuje "Czirnicser See" tako veliko kot je celotna Beneška laguna (če bi bil izrisan pravilno, bi zavzemal le majhen delček le-te)<sup>2</sup>. Še leta 1740 so v kartografskih ilustracijah jezero prikazovali v veliko večjem merilu kot bi ustrezalo njegovi dejanski velikosti<sup>3</sup>. Zdi se, da je ta naravni fenomen, kot najpomembnejša geografska značilnost, prevladoval v knjigah in na zemljevidih, ki so prikazovali Kranjsko. Na zemljevidu Zahodne Evrope, ki ga je leta 1715 izdelal Pieter Schenck, je Cerkniško jezero prikazano v zelo pretiranem merilu, medtem ko bližnji in veliko večji Osojsko in Vrbsko jezero na Koroškem nista niti upodobljeni<sup>4</sup>.

V sedemnajstem in osemnajstem stoletju je Cerkniško jezero uživalo sloves znanstvenega "fenomena". V začetku se je večino znanstvenega zanimanja za Cerkniško jezero omejevalo na izdelavo točnega modela hidrologije jezera. Leta 1688 so na srečanju londonske Kraljevske družbe poročali, da je:

"... Halley prikazal poskus, s katerim je poenostavil izpraznitev in ponovno nenadno napolnitev jezera Zirknitts. Vzel je dve posodi ter postavil eno višje od druge tako, da je voda odtekala iz zgornje posode veliko hitreje, če je bila zgornja napolnjena z vodo do vrha, kot pa če je bila deloma prazna"<sup>5</sup>.

<sup>1</sup>Irene Portis Winner, *Žerovnica: A Slovenian Village* (Brown University Press: Providence, 1971), 19–20.

<sup>2</sup>Jan Jansson, *Istria olim Iapidia*, v njegovem delu *Nouvel Atlas* (Amsterdam, 1650–56).

<sup>3</sup>Wolfgangus Lazius, *Goritiæ, Karstii, Chaczeolæ, Carniolæ, Histriæ et Windorum Marchæ descrip.* (Theatrum, 1573). Ilustracija potovanja Georga Keysslerja na prednji strani nemške izdaje njegove knjige *Neueste Reisen durch Deutschland*, itd. (Im Verlag Foerstern und Erben, Hannover, 1740–1) prikazuje "Czirknitzersee" v zelo pretiranem merilu. Razen reke Drave je jezero edina geografska oblika, ki je prikazana v današnji Sloveniji.

<sup>4</sup>V nemščini *Ossiacher See* in *Woerther See*. Pieter Schenck, *Atlas Minor* (Amsterdam, 1715) je ponatisnjen v: Phillip Allen, *The Atlas of Atlases* (Random House, London 1992), 90–91.

<sup>5</sup>Royal Society Journal Book, Volume 7, pp. 70–73; ponatisnjeno v: Branko Reisp, *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvazorja z Royal Society* (Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti: Ljubljana 1987).

Vendar se sodobniki Edmunda Halleya niso zanimali le za vodni režim jezera, ampak tudi za rodovitno naravo Cerkniškega polja, ki ga je ustvaril ta nenavadni naravni sistem. Tako si je leta 1669 popotnik Edward Browne "želel ogledati Zerchnitzer Sea ali jezero Zirchnitz, o katerem se toliko govori, napisanega pa je le malo"<sup>6</sup>. Kot je poročal v svojem delu *Philosophical Transactions*, je narava Cerkniškega polja tako raznolika, da je svojim prebivalcem nudila možnost, da so bili zaposleni in nahranjeni skozi vse leto. Zemljo, ki je bila sezonsko poplavljen z jezerom, so v bolj sušnih obdobjih uporabljali kot polje in še celo takrat je dajala ribe in divjačino<sup>7</sup>.

Cerkniško polje je relativno samozadostno in ni bilo ob poti nobenega pomembnejšega mesta niti v zgodnji moderni dobi niti danes<sup>8</sup>. Noben popotnik ni čutil želje, da bi obiskal jezero, razen iz posebnega razloga, da bi videl presihajoče jezero. Hannoveranski popotnik in član Kraljevske družbe Johann Georg Keyssler je leta 1730 pripomnil, da v Planini "tisti popotniki, ki so radovedni, najamejo konja, da bi šli v Cirknitz"<sup>9</sup>.

Naslednji odlomek je iz uvoda v Cerkniško jezero in Kranjski Kras, ki ga je leta 1685 napisal baron Valvasor:

"Vsi pomembni možje, ki so pisali o tem jezeru, so večkrat poudarjali, da je velik naravni čudež, da je na nekem področju mogoče v enem letu ribariti, loviti in žeti. Vendar je to najmanj, kar je mogoče o tem povedati, kajti to jezero je polno drugih fenomenov in čudes. Ima veliko tako imenovanih votlin ali lukenj. Iz nekaterih od njih se pojavijo ribe, iz drugih raki, iz tretjih pijavke, iz četrth glasovi. Kadarkoli pa na nebu grmi, neznana sila vrže na dan vodo iz nekaterih votlin z neverjetno hitrostjo. V drugih luknjah golobi preživijo vso zimo, obstaja pa tudi luknja iz katere prihajajo oblaki in megla, pa tudi mogočne strele in grom. Skozi nekatere gore lahko potuješ s čolnom: jaz sam sem krmari čoln skozi neko goro. Na Kranjskem imamo tudi čudovite jame in votline, v katerih sem našel jezera in mnogo čudes. Imamo tudi drevo, ki ob določenih nočeh ozeleni. Nekoč sem sam pod takim drevesom preživel noč. Imamo tudi posebno žival, ki jo je zaznamoval hudič in jo vodi na pašnike (tako vsaj pravijo navadni ljudje in to je čista resnica). Krzno te živali se prodaja v mnogih pokrajinah in deželah. Ni potrebno poudarjati, da je v moji domovini še mnogo drugih čudes, ki jih do sedaj še nihče ni proučil zaradi pomanjkanja osebe, ki bi bila dovolj radovedna, da bi se lotila te naloge v moji deželi."<sup>10</sup>

Tudi drugi pisci so se ukvarjali s predstavo o deželi, polni naravnega obilja in rodovitnosti. Keyssler je ugotovil, da lokalni pregovor pravi "... da tu lahko človek v teku enega leta seje, žanje, lovi in ribari ..." <sup>11</sup>. Tudi član Kraljevske družbe Jeremiah Milles je v svojem dnevniku iz leta 1737 opisoval obilje Cerkniškega polja skozi vse leto. "... to jezero nudi svojim bližnjim in daljnim prebivalcem vse leto veliko količino živeža; in kar povsem po pravici pravijo o njem kot o velikem čudežu je, da v razdalji nekaj dni tu lahko ribarimo, streljamo in lovimo, lahko vidimo vodo, ribe, perutnino, koruzo, travo, žvino in vse vrste divjačine in ptic."<sup>12</sup>

V monografiji *Gruendliche Nachricht*, ki jo je leta 1758 napisal Franz Anton von Steinberg, najdemo mogoče največja prikaz predstave o nenavadnem in rodovitnem območju okoli

<sup>6</sup>Edward Browne, *An Account from ... Dr. Brown Concerning an Un- common Lake, called the Zirchnitzer-See, in Carniola*; *Philosophical Transactions*, Part 4, No. 54, December 13th, 1669, 1083.

<sup>7</sup>isto, 1083-85.

<sup>8</sup>Jože Šorn: Zanimivosti z naših cest v 18. stoletju, *Kronika* 27, 1979, 157-167. Ponatis Elsnerjevega zemljevida iz leta 1763 (glej Arhiv dvorne komore, Zbirka Kart, karta s signaturo B 89/1) prikazuje mrežo cest, ki se skoraj popolnoma izogne Cerkniškemu polju. Popotniki, ki so se odpravili tja, so morali del poti potovati po manj pomembnih cestah.

<sup>9</sup>Johann Georg Keyssler, *Neueste Reisen durch Deutschland*, itd. (Hannover, 1740-1). Brief LXXVIII, 846.

<sup>10</sup>Johann Weikhard von Valvasor, *Pismo Thomasu Galetu*, 5. marec 1686, ponatisnjeno v: Branko Reisp, *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society (Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti: Ljubljana, 1987)* 25. "Omnes authores quidem scribunt sic obiter, quod sit magnum naturae miraculum, quod in uno anno et uno loco potest piscari, venari, meti. sed hoc adhuc minimum est, quia quam plurimas alias observationes et mirabilia habet iste lacus. Nimirum habet multa antra sive foramina, ex aliquibus pisces veniunt, ex aliis anates, ex aliis sanguisugae, ex aliis tumultus, et cum tonitruat caelum, tunc ex certis antris cum tali impetu exit aqua incredibilis magni impetus. Sunt alia foramina, in quibus per totam hyemem permanent columbae, est aliud foramen, ex quo nebulae et nubes veniunt et magna fulgura et tonitrua veniunt. Potest quoque per unum montem cum navi ire, ego solus transivi per montem cum navi. Etiam habemus in Carniola grottas sive speluncas mirabiles, in aliquibus inveni lacus et multa mirabilia. Habemus etiam arborum, quae in certa nocte fir viridis, floret et acquirit fit pernoctavi. Habemus certa animalia signata a diabolo et pascuntur ab ipso (uti vox populi est et pro re verissima habetur), quorum pelles in multas provincias et regiones ducuntur. Denique quam plurima alia mirabilia alia mirabilia in patria mea sunt, quae hucusque nullus agnovit, quia nullus curiosus est in patria mea".

<sup>11</sup>J.G. Keyssler, *Neueste Reisen durch Deutschland*, itd. (Hannover 1740-1); LXXVIII Brief, 848. "Man sagt insgemein, in dem Cirknitzer-See koenne man innerhalb eines Jahres erndten, jagen, und fischen, allein dieses ist am wenigsten sonderbar an ihm, und kann von jedem Orte, der im Winter oder Fruehling unter Wasser stehet, gesagt werden."

<sup>12</sup>Jeremiah Milles, *Letters to the Bishop of Waterford*, *British Library Manuscripts Add. Mss 15.774* (15. julija 1737).

Cerkniškega jezera. Baročna prednja stran njegove študije prikazuje Cerkniško jezero, obkroženo s klasičnimi božanstvi. Diana in Cerera stojita v "krasoti polj" (*Felder-Pracht*) in Pan občuduje "čudoviti les" (*schoenes Holz*) gozdov.

"Ta slika želi prikazati kako božja vsemogočnost dovoljuje, da lahko čudež narave vidimo in ne, da nam je skrit. Tu lahko jasno spoznamo bogato radodarnost nebes. Zrak, voda, zemlja in ogenj nam tu dajo čutiti, da so lahko vsi ti elementi skupaj. Ob tem čudežnem jezeru lahko to jasno vidimo. Nad slavo in častjo Kranjske dežele so se pričkali bogovi. Če razširja njeno slavo le Neptun, pa ta slika kaže, da ima to jezero tudi Dianine darove v izobilju. Tudi Pan se je proslavil s čudovitim lesom in prav tako Cerera z zeleno krasoto polj."<sup>13</sup>

V pred-modernem kulturnem miljeju, kot je na primer Kranjska v sedemnajstem stoletju, je imela predstava o rodovitnosti nekega območja popolnoma drugačen pomen kot v kulturnem miljeju dvajsetega stoletja. Privlačnost, ki ga je imelo za popotnike Cerkniško polje s svojim raznolikim naravnim sistemom listnatih in zimzelenih dreves, velikim številom divjadi, raznovrstnimi pridelki in sladkovodnimi ribami, ni bila naključna, ampak odraža zanimanje za tisto, kar je Fernand Braudel imenoval "biološki ancien regime"<sup>14</sup>. V zgodovinskem obdobju, v katerem se je večina prebivalcev ukvarjala s poljedelstvom, je rodovitnost prav gotovo najzanimivejša značilnost, ki jo lahko ima neka pokrajina. Kartografi sedemnajstega in osemnajstega stoletja, na primer Pieter Schenck,<sup>15</sup> ki je narisal Cerkniško jezero v veliko večjem merilu kot je njegova dejanska velikost in je izpustil Blejsko jezero, ki je danes najbolj obiskana turistična zanimivost Slovenije, so odražali prav to kulturno zanimanje.

Popotniki in znanstveniki sedemnajstega in osemnajstega stoletja, ki so obiskali Cerkniško jezero, so želeli zapisati vedenje o tem območju, vendar je bilo to vedenje v slovanski ljudski kulturi že dobro razvito. Ljudska verovanja, povezana z rodovitnostjo, so na širšem območju Slovenije, Hrvaške in Furlanije raziskovali zgodovinarji in etnologi, med njimi tudi Maja Bošković-Stulli in Carlo Ginzburg. Za svojo knjigo *I Benandanti*<sup>16</sup> je Ginzburg raziskoval v arhivu Videmske nadškofije, ki vsebuje prepise in druge zapise o številnih sodnih procesih proti hereziji iz zgodnje moderne dobe. Znamenje, da je bil nekdo "poklican" v sekto, je bilo, da je bil rojen z nepretrgano notranjo ovojnico zarodka. Ti "hodci za dobrim" ali *benandanti* so bili samoimenovani dobri duhovi, ki so se ob kvatrnih dnevih s stebli janeža bojevali za pridelek naslednjega leta proti čarovnicam, oboroženim s sirkom. Kvatrni dnevi so bili trije dnevi praznovanja pred postom, binškoštni, tretji teden v septembru in tretji teden adventa. Kot je previdno zaključil Ginzburg, deloma naslanjajoč se na starejše delo Margaret Murray, je ta skupina predstavljala ostanke predkrščanskega kulta rodovitnosti, ki je bil po svojem izvoru panevropski in keltski<sup>17</sup>.

O podobnih dejavnostih v okolici Vidma v sedemnajstem stoletju je pisala tudi italijanska zgodovinarica Luisa Accati. Za razliko od *benandantov* so bile te "dobre čarovnice" le ženske, ki so s pomočjo urokov obvarovale polja pred škodljivci<sup>18</sup>. V svojih nadaljnjih delih, še posebej v knjigi

<sup>13</sup>Franz Anton von Steinberg, *Gruendliche Nachricht von dem in dem Inner-Krain gelegenen Czirknitzer-See* (Laybach, 1758) Predgovor:

"Ein Wunder der Natur will dieses Bildnis zeigen,  
Wie Gottes Allmacht sich laest sehn und nicht verschweigen,  
Man kennt hier offenbar des Himmel reiche Guete,  
Luft Wasser Erd und Feur fuehrt uns hier zu Gemuete,  
Dass alle Element beysammen koennen stehn,  
An diesen Wunder-See mag man es deutlich sehn.  
Es zankt der Goetter-Schaar zu Crains Lands Ruhm und Ehre,  
Ob dessen Wohlfart nur Neptun allein vermehre,  
dies Vorbild aber zeigt dass auch Dianae Gaben,  
Auf diesem Wunder-See im Ueberfluss zu haben,  
Da Pan durch schoenes Holz sich hoch gepriesen macht,  
So zeigt Ceres auch der grunen Felder-Pracht."

<sup>14</sup>Fernand Braudel, *The Structure of Everyday Life* (Harper and Row, London, 1981), 90.

<sup>15</sup>Pieter Schenck, *Atlas Minor* (Amsterdam 1715), ponatisnjeno v: Phillip Allen, *The Atlas of Atlases* (Random House, London 1992), 90-91.

<sup>16</sup>Carlo Ginzburg, *I Benandanti* (Roma, 1966). V angleškem prevodu je delo izšlo pod naslovom *The Night Battles* (London, 1983).

<sup>17</sup>Margaret A. Murray, *The Witch-Cult in Western Europe* (Oxford University Press, 1962).

<sup>18</sup>Luisa Accati, *The larceny of desire: The Madonna in seventeenth century Europe*, v delu: Jim Obelkevich, Lyndal Roper and Raphael Samuel (eds), *Disciplines of Faith: Studies in Religion, Politics and Patriarchy* (R.K.P., London, 1987), 78.

Ecstasies, Ginzburg ni povezal le furlanske in kraške *benandante* s slovanskimi *kresniki* ali *krstniki*, ampak tudi druge podobne skupine, kot na primer madžarske *tatlos* in oseške *burkudžauta*, ki so se tudi ukvarjale z neke vrste rituali rodovitnosti<sup>19</sup>.

Maja Bošković-Stulli je določila "geografski kompleks", kjer so obstajali podobni kulturni rodovitnosti: Slovenija, hrvaško Primorje, Istra in Kvarnerski otoki. Ker je to območje lingvistično in zgodovinsko raznoliko, je predvidevala, da ta verovanja izhajajo iz obdobja zgodnje slovanske naselitve<sup>20</sup>. *Krstnike* lahko zasledimo na tem celotnem območju. Ime je verjetno povezano s sv. Janezom in besedo *kres*, ki je neke vrste kresni ogenj, ki so ga prižigali na predvečer praznika sv. Janeza (*kresna noč*, 23. junija). Beseda *kres* pa je verjetno povezana s slovensko in hrvaško besedo za *krst*. Poletni kres, ki se je imenoval različno, *kres*, *kris* ali *krijes*, so prižigali po vsej Sloveniji in Hrvaški<sup>21</sup>. Prižiganje obrednega kresnega ognja na predvečer sv. Janeza je bil pred dvajsetim stoletjem običajen dogodek po vsej Evropi. Kot nam pripoveduje Robert Darnton, so v Franciji osemnajstega stoletja med poletnim solsticijem "ljudje izdelovali kresove, skakali čez njih, plesali okoli njih in metali v njih predmete z magično močjo ter tako upali, da se bodo izognili katastrofam in si zagotovili srečo za preostanek leta"<sup>22</sup>. Po poročilu nekega opazovalca iz devetnajstega stoletja so v Rusiji "na predvečer praznika sv. Janeza prižigali ognje, skakali skozi njih in gnali živino skozi njih"<sup>23</sup>. Frazer je takšne običaje okoli poletnega solsticija povezal s starimi obredi, kot je Adonisov praznik, ki je imel namen pospeševati rast vegetacije<sup>24</sup>.

V nizu verovanj o rodovitnosti, o katerih v Vzhodni in Srednji Evropi poročajo vse do dvajsetega stoletja, je praznik sv. Janeza vedno znova ponavljajoča se tema. Slavist F.S. Krauss je raziskoval čarovniške kulte, ki so v devetnajstem stoletju obstajali na Krasu in so bili povezani z jamami pri Postojni. Opisal je, kako so se na "Johannisnacht" bojevali čarovnice in "Kerstniki". Da bi čarovnicam odvzeli orožje, so zakopali doge in druge tope predmete<sup>25</sup>. *Benandante* Menichino iz Latisana je omenil praznik sv. Janeza kot noč, ko so se bojevali za prihodnost pridelka<sup>26</sup>.

Kot je ugotovil baron Valvazor, se je Cerkniško jezero ponavadi izpraznilo okrog praznika sv. Janeza Krstnika, lahko pa tudi kasneje, in se je ponovno napolnilo oktobra ali novembra<sup>27</sup>. Navedel je tudi, da je bilo Cerkniško jezero pomemben kraj čarovništva, in njegova ilustracija hriba Slivnica nad Cerknico kaže, da je bil to kraj, kjer so se srečevale čarovnice (glej sliko 2). Poudaril je, da so prav okoli Cerknice čarovnice še posebej močno preganjali<sup>28</sup>. Kot trdi zgodovinar August Dimitz, "se je verovanje v hudiča manifestiralo v čarovnicah. Še posebej veliko pa jih lahko najdemo v okolici Cerkniškega jezera, to je pri Cerknici, Ložu, Planini in na gori Snežnik"<sup>29</sup>. Prav tako od Valvazorja izvem, da je bilo veliko ljudi v dolini Pivke, približno 16 kilometrov od Cerkniškega jezera, priča bojem med "Sentjansaveze" in "Vedaveze", čarovnicami, ki so pile kri otrok. Ponavadi so se ti boji dogajali na božični večer, vendar je ime dobrih bojevnikov spet povezano s sv. Janezom,

<sup>19</sup> Carlo Ginzburg, *Ecstasies: deciphering the witches' Sabbath* (Hutchinson Radius, London, 1990), 153-181.

<sup>20</sup> Maja Bošković-Stulli, *Kresnik-Krsnik, ein Wesen aus der kroatischen und slovenischen Volksüberlieferung*, Fabula 3 (1959-60), 293.

<sup>21</sup> Branimir Bratanić, *Ethnological Cartography and Atlases*, v: J. Cuisenier (ed.), *Europe as a Cultural Area*; (Mouton, The Hague, 1979), 110.

<sup>22</sup> Robert Darnton, *The Great Cat Massacre*, v: *History Today*, August 1984, 11.

<sup>23</sup> G. F. Abbot, *Macedonian Folklore* (Chicago 1969), 57.

<sup>24</sup> J. G. Frazer, *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion* (3rd Edition, 12 Volumes: London, 1911-1915); Vol. II, 115.

<sup>25</sup> Friedrich S. Krauss, *Volks Glaube und religiöser Brauch der Südslaven* (Leipzig, 1890); 116, 128.

<sup>26</sup> Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, 1983), 75.

<sup>27</sup> Valvazorjevo pismo Thomasu Galetu, 17. novembra 1687; ponatisnjeno v: Branko Reisp, *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvazorja z Royal Society* (Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti: Ljubljana, 1987), 56. "Ut iterum ad nostrum lacum veniam, dico, quod lacus iste fere omni anno circa festum sancti Ioannis Baptistae vel sancti Jacobi, aliquando etiam in augusto deffluit et exsiccat, repletur vero iterum plerumque in octobri vel novembri."

<sup>28</sup> Johann Weikhard von Valvasor, *Die Ehre dess Herzogthums Crain: Vol II, Buch IV*, 633. Glej tudi Valvazorjevo pismo Thomasu Galetu, 17. novembra 1687 v: Branko Reisp, *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvazorja z Royal Society* (Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti: Ljubljana, 1987), 52: "In altero vero monte Slivenza dicto habent sagae suum saboth seu congregationem, ut creditur, quia saepius videntur luminaria in forma scintillarum hinc inde volantia et saltantia."

(Na drugi gori, ki se imenuje Slivnica, imajo čarovnice svoj sabat ali srečanje, kajti pogosto lahko vidimo majhne luči v obliki isker, ki letijo sem in tja ter migotajo.)

<sup>29</sup> August Dimitz, *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*, Vierter Theil (Ig. von Kleinmayr und Fed. Bamberg, Laibach, 1876), 145: "Der Teufels Glaube verkörperte sich in den Hexen. Sie hausten besonders im Gebiet des Zirknizer Sees, bei Zirkniz, Laas, Planina und um Schneeberg".

iz česar lahko sklepamo, da med čarovništvom in verovanji, povezanimi z rodovitnostjo, ni bilo jasne meje oz. da je obstajala zmeda<sup>30</sup>.

V tridesetih letih dvajsetega stoletja je Jakob Kelemina napisal: "Slovenci blizu Gorice imajo vero, da se na večer pred Šentjanžem bojujejo coprnice s Krstniki"<sup>31</sup>. Pripomnil je, da so ti *krstniki* izvajali ritualne boje, kjer se je odločalo o prihodnosti pridelka.

"Kadar se v daljavi bliska, pa se nič groma ne čuje, pravijo ljudje, da se Krstniki med seboj za dežele bojujejo. Vsaka dežela ima namreč svojega Krstnika, a o tem nihče kaj prida ne zve, niti njegova žena ne. Krstniki so dijaki črne šole, ki se izučevajo v babilonskem stolpu. Tisti, ki je v boju druge premagal, ima v svoji deželi najboljšo letino. To je spoznati po tem, da ima sadje: jabolka, hruške, slive pa tudi vsakovrstno zelišče - posebno znamenje. Če je to znamenje podobno meču, je očitno, da je Krstnik premagal sovražnike z mečem. Tedaj bo tudi prihodnja letina dobra. Ako so pa na sadju pike, so se streljali s strelami in bo prihodnja letina slaba. Pazite samo, pravijo ljudje, da je vsak sad v resnici nekako znamenje. Iz onih bojev se Krstniki vračajo često docela razsekani domov, pa se hitro zvrčijo"<sup>32</sup>.

Tudi slovenski etnolog Niko Kuret je v šestdesetih letih dvajsetega stoletja opisal verovanja, ki povezujejo predvečer praznika sv. Janeza Krstnika (*kres*) z rodovitnostjo. Ljudski pregovor pravi: "Kadar je o kresu slana in sneg na planinah, je ugodno leto za ajdo". Drug pregovor govori o boju med elementi, ki odločajo o vremenu prihodnjega leta. V Solkanu pravijo: "Če na kresno viljo burja piše, bo vse leto bolj suho, če pa jug zmaguje, bo mornik imel besedo do božične vilje (to pomeni, da bo vreme deževno)"<sup>33</sup>.

Mnogo skupnih elementov verovanj o rodovitnosti se odraža v folklori Bele Krajine, ki so jo močno poselili balkanski Slovani, ko so se pomaknili na sever, da bi se izognili turški kolonizaciji. Da bi pridelek obvarovali pred škodljivo točo, ki jo povzroča hudič ali čarovnice, v okolici Metlike na Tomaževu (21. december) med tretjo uro zjutraj in sončnim vzhodom na trto privežajo poseben venec v obliki križa. Novembra se vino krsti. Vendar se največja podobnost med Belo Krajino in dogodki, ki so povezani z benandanti/krstniki, zgodi na predvečer praznika sv. Janeza Krstnika. Mlade deklice, imenovane kresnice, in en mladenič gredo oblečeni v belo v procesiji skozi vas ter s tradicionalnim besedilom blagoslovljajo pridelek. Na ta večer naberejo posebne rastline, na primer praproti ali šentjanžev rožo, ter jih položijo pod odtočni žleb kot varstvo pred strelami.<sup>34</sup>

A.J.W. Evans je povezal *benandante/krstnike* s sekto *Skakačev*, ki jih je vodila mistična žena Maruša iz Gorice<sup>35</sup>. Pozno leta 1611 je Maruša vodila romanje na goro "Schingele" poleg Planinske Gore, da bi tam zgradili cerkev. Tako kot *benandanti*, ki jih je opisal Ginzburg, je Maruša vodila svoje privržence v ekstatičnem stanju. Nek sodobnik je opisal zbor v dolini kot ogromno zvijajočo se kačo<sup>36</sup>. *Benandanti*, kot Maruša in *krstniki*, ki sta jih opisala Kuret in Krauss, naj bi prihajali iz okolice Gorice na meji med Slovenijo in Italijo in s Tržaškega Krasa. Carlo Ginzburg je zmeraj domneval, da obstaja neka povezava med kmečko kulturo Furlanije v severovzhodni Italiji in kmečko kulturo južnoslovanskih narodov. V svoji knjigi *Ecstasies* je bežno omenil "slovansko komponento v etnični preteklosti in v značaju Furlanije"<sup>37</sup>, čeprav je odnos med temi različnimi skupinami nejasen. Iz dokazov, ki sta jih razvila Maja Bošković-Stulli in Gabor Klaniczay<sup>38</sup>, ne moremo domnevati, da so bili furlanski *benandanti* in slovenski *krstniki* na kakršenkoli način ločeni. Ginzburg sicer opozori bralca na podobnosti, vendar nas bi morali rokopisi, iz katerih je citiral, privedi do vprašanja, ali niso bili *benandanti* včasih "Slovenci" (ali obratno: ali niso bili *krstniki* "Furlani"). Kot pravi nek prepis sodnega procesa: "Vsi ti benandanti, čarovnice in čarovniki, ki jih je

<sup>30</sup>Johann Weikhard von Valvasor, *Die Ehre dess Herzogthums Crain* (Nuernberg/Laybach 1689); Vol III, XI Buch, 456.

<sup>31</sup>Jakob Kelemina, *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*, Znanstvena knjižnica 4 (Celje, 1930), 40.

<sup>32</sup>Jakob Kelemina, *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*, Znanstvena knjižnica 4 (Celje, 1930), 39.

<sup>33</sup>Niko Kuret, *Praznično leto Slovencev*, 2. del (Mohorjeva družba, Celje 1967), 142-143.

<sup>34</sup>Joseph L. Conrad, *Rituals and Customs along the Kolpa* (Bela Krajina), *Slovene Studies* 7/1-2 (1985), 23-33

<sup>35</sup>Richard J. W. Evans, *The Making of the Habsburg Monarchy 1550-1700* (William Clowes: London, 2nd Edn. 1984), 407.

<sup>36</sup>Leopold Schuster, *Fürstbischof Martin Brenner, ein Charakterbild aus der Steirischen Reformationsgeschichte* (Graz/Leipzig, 1898), 615.

<sup>37</sup>Carlo Ginzburg, *Ecstasies, Deciphering the Witches' Sabbath* (Hutchinson Radius, London 1990), 160.

<sup>38</sup>V svoji razpravi *Shamanistic Elements in Central European Witchcraft* (v: *The Uses of Supernatural Power, Polity Press, Oxford, 1990, 129-150*) je Gabor Klaniczay uporabil gradivo v hrvaščini, da bi dokazal povezavo med različnimi verovanji.

približno tritisoč, prihajajo iz Kopra, Milj, Trsta in iz območja okoli Tržiča ter drugih kraških krajev<sup>39</sup>.

Vsi omenjeni kraji - Koper, Milje, Trst in Tržič - so bili v sedemnajstem stoletju ob meji slovenskega avtohtonega ozemlja<sup>40</sup>. Ob drugi priliki leta 1622 je obtoženec nedvoumno povezal "Slovane" s čarovnicami.

"Kot on pravi, je mladina živila v resničnem strahu pred čarovnicami: neko noč, ko je bil v hiši nekoga drugega, je začel trepetati v prisotnosti nekega Slovana in tisto noč ni spregovoril niti besedice. Naslednji dan je pojasnil, da prejšnjo noč ni spregovoril zaradi strahu pred tem Slovanom, ki je trdil, da je čarovnik."<sup>41</sup>

Iz dokazov, ki nam jih je ponudil Ginzburg, lahko sklepamo, da je verovanje *benandantov* obstajalo v tej ali oni obliki okoli Cerkniškega jezera, ki je bilo znamenito po svoji rodovitnosti. Na procesu proti *benandanteju* v Vidmu v letih 1580-1 je obtoženec priznal, da so odšli vsaj v eni od "štirih svečanosti" (kvatni dnevi) na "nemško ozemlje" (habsburške dežele) v Cerknico, da bi se, če je bilo potrebno, bojevali s čarovnicami:

"Včasih se gremo bojevat na velik travnik na območju Azzana, včasih na polje blizu Cuniana in spet drugič na nemško ozemlje na določene travnike (certi prati) blizu Cirghnis (Cerknica) ... Vsi gremo peš in mi *benandanti* se bojujemo z butarami janeža in čarovnice s stebli sirka ... Včasih se bojujemo za pšenico in vsa ostala zrna, včasih za žitarice, včasih za živino in spet drugič za vinograde. In tako se ob štirih svečanstih bojujemo za vse sadeže zemlje. Stvari pa, ki so jih *benandanti* priborili, tisto leto rodijo v izobilju."<sup>42</sup> Leto kasneje je zgoraj opisane dogodke v povzetku sodnega postopka ponovil Oče Inkvizitor, ko je izrekel sodbo: "Poleg tega ste si drznili mnogokrat povedati in ste si drznili to izjaviti pred nami, da vsi tisti, ki so rojeni z ovojnicno zarodka, pripadajo tej družbi in da se ji morajo pridružiti, ko dopolnijo dvajset let. Da so bili dnevi, ko ste šli ven, čas kvatnega posta, v noči med četrtkom in petkom; da ste se običajno hodili bojevat na kraje, kot so veliko polje blizu Azzana in včasih na deželo okoli Conegliana in včasih celo v nemške dežele blizu kraja, ki se imenuje Circnis (Cerknica), in ko ste bili prvič zraven, ste šli na veliko polje. Kakor mi razumemo, ste rekli, da ste, ko ste hodili na te kraje, tam izvajali poroke, da ste poskakovali, pili in jedli ter se bojevali z listi janeža<sup>43</sup>."

Cerknica je omenjena dvakrat, vendar je zapis imena v obeh primerih različen. Ginzburgovemu seznamu "ključev" za interpretiranje sodnega postopka, kot so kašljanje, žlobudranje in zardeli obrazi, bi bilo potrebno dodati tudi napake ali razlike v črkovanju<sup>44</sup>. Dvoje zapisov krajevnega imena Cerknica, ki ga je precej težko prevesti v italijanski in latinski inkvizicijski jezik, kaže, da so kraj sicer poznali po imenu, vendar ga pisarji niso standardizirali, ker je bil zunaj videmskega ozemlja. Kot vidimo iz zapisov o sojenjih v Biblioteca Arcivescovile, so obtoženci v tem času redkokdaj govorili "italijansko", kaj šele latinsko, mnogi so znali le furlansko ali mogoče slovensko.

Kot sledi iz dokazov, ki nam jih je posredoval Ginzburg, so bili travniki (ali tisto, kar je *benandante* imenoval "certi prati"), pomembni za verovanja o rodovitnosti v širšem geografskem prostoru. Romunski *strigoi*, spremenjeni v živali, "so v duhu potovali na travnik na koncu sveta"<sup>45</sup>. V oseški folklori se pojavlja "travnik mrtvih"<sup>46</sup>. Verjetno bi vsak kmečki kult smatral travnike okoli Cerknice za pomembno areno za boje z zlom. Zaradi raznolikih pridelkov, ki jih je lahko nudila okolica jezera, je jezero mogoče predstavljalo življenje v Rasku v mikrokozmosu, z letnimi časi in kmetijsko rodovitnostjo, ki jih je presihajoče jezero še bolj živo poudarilo.

Baron Valvazor je poročal, da so se verski obredi odvijali tudi med kvatnimi dnevi pred Binkošti, da bi blagoslovili jame okoli Cerknice: "Na vrhu ali na grebenu te gore (Slivnica) je

<sup>39</sup> Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, 1983), 69.

<sup>40</sup> Za natančne podatke o slovenski poselitvi tega ozemlja glej: Rado L. Lenček, *Od Tržiča do Trsta*, v: *Ob Jadranu: Etnografski zapiski in studije*, 61-62, (Trst, 1947).

<sup>41</sup> Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, 1983), 91.

<sup>42</sup> ACAU, S. Uffizio, *Processus heresis*, no. 64.; 27. junij 1580; Biblioteca Arcivescovile, Udine. Proces je bil v celoti ponatisnjen v dodatku (147-171) knjige Carl Ginzburg *The Night Battles* (London, Routledge and Kegan Paul 1983), 154-155.

<sup>43</sup> ACAU, S. Uffizio, *Processus heresis*, no. 64; Expeditis 26 Noueb.s 1581 (zaključen 26. novembra 1581); Biblioteca Arcivescovile, Udine; v: Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, Routledge and Kegan Paul 1983), 164.

<sup>44</sup> Carlo Ginzburg, *The Inquisitor as Anthropologist*, v: *Myths, Emblems, Clues* (Hutchinson Radius: London, 1990), 160-1.

<sup>45</sup> Carlo Ginzburg, *Ecstasies. Deciphering the Witches' Sabbath* (Hutchinson Radius, London 1990), 166.

<sup>46</sup> Carlo Ginzburg, *Ecstasies. Deciphering the Witches' Sabbath* (Hutchinson Radius, London 1990), 163.

luknja neznane globine, iz katere se dviga podzemna para, ki od časa do časa povzroča pogubne nevihte, strele, grmenje in točo. Zaradi tega cerkniški duhovnik vsako leto za Binkošti to jamo blagoslovi s procesijo, ki se je udeleži veliko ljudi"<sup>47</sup>.

Procesije so na nek način povezane z ljudskimi plodnostnimi rituali v Furlaniji. Nek benandante je povedal: "Mi se bojujemo z vejami brogovite (viburnum), to je s stvarmi, ki jih ob procesijah za prošnji teden nosimo za križi"<sup>48</sup>. Ginzburg je to pojasnil takole: ... "Če procesije na prošnji teden niso smatrali za zadostne, so se tu v nemem tekmovanju pojavili obredi pomiritve benandantov. Vsekakor ni bilo naključje, da je bilo orožje benandantov za zavarovanje plodnosti polj, kot je to opisal Gasparutto, romarsko drevo ali brogovita. ... Ta mešanica svetega in diaboličnega je inkvizitorja privedla do tega, da je Gasparutto prepovedal ... da bi te šibe nosil na procesijah prošnjega tedna in mu je dejansko ukazal, naj jih pušča doma"<sup>49</sup>.

Irene Portis Winner piše, da so se binkoštni obredi ohranili v vaseh okoli Cerkniškega jezera do dvajsetega stoletja. Verjetno izvirajo iz vaškega praznika hvaležnosti za odstranitev rje iz pridelka<sup>50</sup>. Antropologinja se spominja obreda, ki se ga je udeležila na binkoštno nedeljo junija 1965 in katere oblika je preživela vse od poročila barona Valvazorja iz sedemnajstega stoletja. V času, ko je Carlo Ginzburg pisal svojo knjigo *I Benandanti*, je ameriška antropologinja opisala običaj, ki ne glede na prostor in čas povezuje *benandante* in *krstnike*: "Še zmeraj obstajata eno ali dve romanji na leto k cerkvi Sv. Ane na Križni Gori (poleg Slivnice). Tisto nedeljo (Binkošti) in ponedeljek je odšlo le malo vaščanov na polja, čeprav se je vsem mudilo, da bi pograbili seno, saj je bil kmečki koledar zaradi nekajtedenskega deževja že močno v zaostanku... Na vrhu gore stoji mogočna stara cerkev, pred katero so postavljeni trije veliki in preprosto izrezljani križi. Poleg cerkve je visok zvonik. S pokopališča lahko vidimo panoramski pogled na dolino in Cerkniško jezero ... Po obredu so se zbrali prijatelji in družine in v prazničnem razpoloženju odšli na cerkveni hrib"<sup>51</sup>.

Furlanske *benandante* lahko povežemo s Cerkniškim jezerom tudi s pomočjo dela etnologa Emila Korytky. Njegovi terenski zapiski z območja Cerknice, ki jih je pisal v poznih tridesetih letih devetnajstega stoletja, se ukvarjajo z obstojem *Vukodlaka* ali *Volkodlaka* in *Vejdamez*<sup>52</sup>. Ginzburg misli, da so verovanja v volkodlake povezava med geografsko zelo različnimi območji: "Mojo začetno hipotezo o podlagi slovanskih verovanj, ki so bila poznana v Furlaniji in Livoniji, je potrdila raziskava R. Jacobsona in M. Szeffela, ki sem jo prezrl"<sup>53</sup>. To delo kaže, da so v slovanski folklori posebne moči, na primer sposobnost postati volkodlak, pripisovali ljudem, ki so bili rojeni z ovojnico zarodka.<sup>55</sup>

Za zgodovinarja dvajsetega stoletja je mogoče največji problem, ki ga mora premagati v razpravi o etničnih skupinah zgodnje moderne dobe, da dopusti, da je kulturne pregrade, ki obstajajo danes, mogoče prevesti v razlike iz preteklosti. V intervjuju z Keithom Lurio je Carlo Ginzburg dejal (mogoče ironično), da se mu porodijo nove ideje, če le preleti *Encyclopaedia Italiana*<sup>54</sup>. Moderni italijanski vir nam verjetno ne more povedati veliko o slovanski ali furlanski kmečki kulturi zgodnje moderne dobe, posebej še, ker bi lahko bilo vse, kar spodbopava *Italianità* Furlanije-Juljske krajine nedobrodošlo v osnovi "nacionalnemu" projektu kot je sestavljanje priročnika<sup>57</sup>. Ginzburg je v svoji razpravi *Clues: the Roots of an Evidential Paradigm* označil pisanje *Encyclopédie* za "kulturni napad", ki zajema kodifikacijo in prilagoditev starejših oblik vedenja iz nižjih slojev. Pesci, kot sta

<sup>47</sup>Johann Weikhard von Valvasor, Pismo Thomasu Galetu, 17. november 1687. Ponatisnjeno v: Branko Reisp, Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society (Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti: Ljubljana, 1987), 52: "In apice seu acumine huius montis est caverna incognitae profunditatis, ex qua halitus subterranei saepissime ascendunt causantes incolis noxias tempestates, fulgur, tonitru et grandinem. Ideo haec caverna annuatim a clero Cirknizensi processionaliter cum magno concursu hominum huc venientium die lunae pentecostium exorcismis consensu benedicuntur".

<sup>48</sup>Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, Routledge and Kegan Paul 1983), 156.

<sup>49</sup>Carlo Ginzburg, *The Night Battles* (London, Routledge and Kegan Paul 1983), 23.

<sup>50</sup>Irene Portis Winner, *Žerovnica: A Slovenian Village* (Brown University Press, Providence, 1971), 200.

<sup>51</sup>Irene Portis Winner, *Žerovnica: A Slovenian Village* (Brown University Press, Providence, 1971), 200-201.

5252

<sup>52</sup>Korytkova Antologija I (Ms 455/II), Narodna in Univerzitetna Knjižnica, Ljubljana.

<sup>53</sup>Roman Jakobson and M. Szeffel, *The Vseslav Epos*, *Memoirs of the American Folklore Society* 42 (1947), 13-86.

<sup>54</sup>Carlo Ginzburg, Freud, the Wolf man and the Werewolves v: *Myths, Emblems, Clues* (Hutchinson Radius, London 1990); str. 146-155, 147.

<sup>55</sup>Keith Luria in Romolo Gandolfo, Carlo Ginzburg: An Interview, *Radical History Review* 35 (1986), 91.

<sup>57</sup>Več o položaju različnih "dialektov" na tem območju glej: Peter Burke, *Languages and Anti-Languages in Early Modern Italy*, *History Workshop Journal* 11 (1981), 24-32.

bila baron Valvazor ali Steinberg, ki sta se ukvarjala z rodovitnostjo Cerkniškega jezera v sedemnajstem in osemnajstem stoletju, sta informacije črpala iz kmečke kulture, ki je že obstajala. Ti pisci so "kodificirali" starejše znanje na način enciklopedistov; pisali so v nemščini ali latinščini, in ne v slovenščini ali furlanščini kraških kmetov. Tako so zmanjšali zapletenost lokalnega znanja in ustvarili etnične in epistemološke kategorije, ki so večinoma irelevantne za raziskovanje predmoderne ljudske kulture.

V zvezi z delom Carla Ginzburga je Norman Cohn napisal, da "... furlanski kmetje niso v resnici bojevali bitk ... padali so v kataleptične transe, med katerimi so se v sanjah, na ladjah in na mačkah, bojevali s čarovnicami. Vse, kar se je resnično zgodilo, je bilo, da so negibno, kot da bi bili mrtvi, ležali nekaj ur v postelji."<sup>58</sup> Kot pravi Cohn, je bilo veliko teh srečanj le simboličnih in kraji kot Cerknica so imeli verjetno bolj simboličen kot resničen pomen kot lokacija za bitke z zlemi silami za prihodnost pridelka. Vendar, ali lahko naravo kultov o rodovitnosti odpravimo s takšno razlago, če poleg prepisa sodnega postopka iz leta 1581, kjer *benandante* pravi, da je Cerknica ("Cirghnis") kraj za sestanke, obstajajo še dodatni dokazi? Valvazor je napisal, da so se čarovnice zbirale na Slivnici nad Cerknico in škof Tomassini je v sedemnajstem stoletju zapisal, da so se *cresnichi* srečevali na "najznamenitejših križiščih" (piu famose crociere) v Istri<sup>59</sup>. Ali to kaže na to, da je v ljudski kulturi obstajal "geografski kompleks", ki se je upiral modernim nacionalnim mejam in kategorijam?

<sup>58</sup>Norman Cohn, *Europe's Inner Demons* (Paladin Frogmore, St. Albans 1976), 124.

<sup>59</sup>Carlo Ginzburg, *Ecstasies: Deciphering the Witches' Sabbath* (Hutchinson Radius: London, 1990); str. 160; in G. F. Tomasini, *De' Commentari Storici-Geografici della Provincera dell'Istria, L'Archeografo Triestino*, Volume IV: (Trieste, 1837), 519.

Prevedla Katarina Kobilica

## Summary

### THE FERTILITY OF LAKE CERKNICA

Catherine D. Carmichael

In this book, "*Ecstasies*" Carlo Ginzburg writes of 'fragmentary testimonies, separated in time and space, which once again demonstrate the depth of the cultural stratum that we have sought to uncover'. He is referring to strands of fertility beliefs such as those associated with the amniotic sac or caul and the nocturnal battles with evil forces to decide the future year's crop that existed across Central and Eastern Europe in the early modern period. Apparently similar beliefs link geographically diverse groups such as the *benandanti* of Friuli, South Slav *krstniki* and Livonian werewolves.

The aim of this article is to discuss ideas about a landscape phenomenon, Lake Cerknica in Slovenia, in the light of Ginzburg's conjectures about an undercurrent of fertility beliefs in early modern popular culture and also to provide additional empirical information to add to those 'fragmented testimonies'.

The attraction of travellers to the Cerknica valley, with its varied ecosystem of deciduous and evergreen trees, plentiful game, varied crops and freshwater fish, was not accidental but reflects the preoccupations of what Fernand Braudel called the 'biological *ancien regime*'. In a historical period where the majority of people were involved in agricultural production, fertility is surely the most interesting feature a landscape can possess.

The Feast of St. John is a recurrent theme in the thread of fertility beliefs, which are recorded across East-Central Europe up to the twentieth century. The Slavist F.S. Krauss, identified witch cults which existed in the Karst in the nineteenth century, which were linked to the caves at Postojna. He described how on 'Johannisnacht' the witches and the 'Kerstniki' fought battles. In order to deprive the witches of arms, staves and other blunt instruments were buried. The *benandante* Menichino from Latisano mentioned the feast of St. John as a night for battling over the future of the crops.

Perhaps the major problem for the twentieth century historian to overcome in discussions of ethnic groups in the early modern periods is to assume that the cultural barriers that exist now can be translated into past differences. Writers, such as Baron Valvazor or Steinberg, who discussed the fertility of Lake Cerknica in the seventeenth and eighteenth century drew their information from a peasant culture that already existed. They 'codified' older knowledge in the manner of Encyclopaedists, writing in German or Latin rather than the Slovene or Friulian of Karst peasants.



In doing so they reduced the intricacies of local knowledge and created ethnic and epistemological categories that are largely irrelevant for the study of pre-modern popular culture.

Norman Cohn has written with reference to Carlo Ginzburg's work, that '... the Friuli peasants did not really fight battles ... they went into cataleptic trances, during which they *dreamed* that, mounted on boats and cats, they fought witches. All that happened physically was that they lay motionless in bed, as though dead, for a couple of hours'. Many of the meetings may have been symbolic, as Cohn suggests, and places such as Cerknica may have had more representational than actual significance as location for battles with evil forces for the future of crops. But can the nature of fertility cults be explained away given that there is further evidence in addition to transcripts of a 1581 trial of a *benandante* that points to Cerknica ('Cirghnis') as a meeting place? Valvasor did state that Slivnica mountain beside Cerknica was a place that witches *gathered* and Bishop Tomassini writing in the seventeenth century declared that the *cresnichi* met at the 'most famous crossroads' (*piu famose crociere*) in Istria. Does this indicate that there was a 'geographical complex' in popular culture that defied modern national boundaries and categories?

**Janez Stergar**

### **ŠTIRI POTI MED KOROŠKE SLOVENCE**

Knjiga v štirih izletih predstavlja prostor, na katerem živijo koroški Slovenci in hkrati opozarja na poglavja iz njihove zgodovine ter na sedanji položaj in dejavnosti manjšine. Tako je knjiga poleg turističnega vodiča lahko tudi spodbuda za nadaljnje seznanjanje s koroškimi Slovenci, kar je olajšano z navajanjem ustrezne literature in krajevnim ter osebnim kazalom.

\* \* \*

Knjiga je na voljo pri Klubu koroških Slovencev v Ljubljani, Celjska 12. Cena je 600 SIT, članom ZZDS odobravamo 200 SIT popusta.

*Izšla je knjiga*

**ZVONETA KRŽIŠNIKA**

### **SLOVENSKI POLITIKI IZZA POMLADI NARODOV**

*ali- Slovenci v politiki od Slomška do Kreka*

*ali- slovenski politični veljaki od leta 1848 do 1918*

To je iskrivo, s podatki obloženo branje, ki ne profilira zgolj osebnosti iz središčne zgodbe, ampak odsluži tudi čas in razmere, v katerem je živel vsak od opisanih posameznikov in se dotika najširših antropoloških podrobnosti, ki v seštevku dajejo pripovedi tridimenzionalno podobo zgodovinskim dogajanjem.

\* \* \*

Knjigo lahko naročite po telefonu 061/327-780. Člani zgodovinskega društva imajo 10 odstotni popust.

Založila Grafa d.d.